

(meni nedostaju imena autora fotografija, što je uobičajeno navesti). Vrlo su interesantni detalji s pojedinih pročelja, a nama koji se „malo više razumijemo u čitanje osnova i presjeka“ vrijedni su preslici originalnih projekata koji se nalaze u Povijesnom arhivu Subotice. Sve u svemu, toplo preporučujem da svatko kome je stalo do „stare Subotice“ pribavi ovu knjigu za svoju knjižnicu, jer nažalost uskoro će imati izvanredni povijesni značaj, ukoliko ne učinimo nešto suprotno sada važećim tendencijama.

Zsombor Szabó

Hrvati u Vojvodini: Identitet(i), procesi i društvene aktivnosti, ur. Aleksandar Vukić i Mario Bara, Institut za migracije i narodnosti i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Zagreb – Subotica, 2012., 261 str.

Prikaz znanstvenog i stručnog tematiziranja identitetskih sastavnica hrvatske manjine u Srbiji nužno je započeti pričom o Zavodu za kulturu vojvođanskih Hrvata (ZKVH / Zavod), najmlađoj ustanovi na istoku hrvatskoga kulturnog prostora, kao institucionalnom nositelju ukupnih (auto)receptivnih i (auto)reprezentativnih znanstvenih postignuća Hrvata u Vojvodini. Promišljenost u radu te ustanove na vrlo slikovit način ilustrira popis prioriteta i vremenski slijed njenih aktivnosti. Naime, iz te dijakronijske perspektive slika poprima impozantne i jasne dimenzije:

- Odmah po osnivanju od strane Izvršnog vijeća AP Vojvodine i Hrvatskog nacionalnog vijeća (HNV) (2008.) ZKVH u svoj statut unosi

ključnu odrednicu „Prioritetna djelatnost Zavoda jest izrada razvojnih projekata u području znanosti (podcrtala S. I.), kulture i umjetnosti vojvođanskih Hrvata“;¹

- Svoj rad ZKVH organizira u okviru tri radne jedinice, od kojih je na prvom mjestu znanstveno-istraživačka jedinica;²
- Svoju misiju ZKVH provodi kroz osmišljavanje i realiziranje znanstvenih istraživanja (povijest, kultura, etnologija, sociologija, psihologija, politologija, demografija, filologija i sl.); organiziranje znanstvenih skupova i stručnih rasprava; programsko okupljanje znanstvene i kulturne elite;³

¹ <http://www.zkvh.org.rs/index.php/misija> (pristupano 24. ožujka 2014.).

² <http://www.zkvh.org.rs/download/Predstavljanje%20ZKVH.pdf> (pristupano 24. ožujka 2014.).

³ <http://www.zkvh.org.rs/download/Predstavljanje%20ZKVH.pdf> (pristupano 24. ožujka 2014.).

- Od samog početka ZKVH počinje surađivati s ovdašnjim hrvatskim i inozemnim znanstvenicima i stručnjacima, organizacijama, ustanovama i institucijama;
- Monografija *Hrvati u Vojvodini u povijesti i sadašnjosti – osnovne činjenice*⁴, prva takve vrste, nastala je 2009.;
- Prvi znanstveni časopis vojvođanskih Hrvata *Godišnjak za znanstvena istraživanja* počinje izlaziti 2009.;
- U proteklih pet godina (2008.-2013.) Zavod je s vanjskim suradnicima realizirao desetak znanstvenih istraživanja u području lingvistike, etnologije, povijesti umjetnosti, politologije, sociologije i kulturologije, čiji su rezultati prezentirani kroz 50-ak izlaganja na znanstvenim i stručnim skupovima. Organizirao je i 27 znanstvenih kolokvija, potpisana su četiri sporazuma o međunarodnoj suradnji sa znanstvenim i kulturnim institucijama iz Hrvatske i Mađarske;
- Usporedo s izdavanjem stručnih i znanstvenih publikacija, Zavod radi i na njihovoj snažnoj medijskoj promociji u Vojvodini, Beogradu, Pečuhu, te u Zagrebu i drugim hrvatskim gradovima, s kompetentnim predstavljateljima i uglednim ustanovama;
- U skladu s vremenom, većina publikacija, izlaganja i kolokvija dostupna je i u elektroničkom izdanju, većinom na internetskoj stranici

Zavoda; nemala pažnja posvećena je i iznimno atraktivnom vizualnom identitetu publikacija.

To je dakle kontekst u kome se sredinom 2013. godine pojavljuje tematski zbornik *Hrvati u Vojvodini: Identitet(i), procesi i društvene aktivnosti*, kao rezultat međunarodne znanstvene suradnje dviju institucija, Instituta za migracije i narodnosti (Zagreb) i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata (Subotica).

Zbornik je interdisciplinarnog karaktera i okuplja deset znanstvenih i stručnih radova ukupno 12 autora iz Vojvodine (Jasminka Dulić, Slaven Bačić, Tomislav Žigmanov, Stevan Mačković, Dominik Deman) i Hrvatske (Zlatko Šram, Aleksandar Vukić, Mario Bara, Robert Skenderović, Sanja Vulić, Biserka Jaramazović Ćurković, Ivana Andrić Penava). Glavnoj temi – Hrvatima u Vojvodini – pristupa se s politološkog, sociološkog, pravnog, historijskog, lingvističkog i etnološkog stajališta. Zbornik završava iznimno zanimljivim prilogom, razgovorom s etnologinjom Jasnom Čapo *Identitet je predodžba i projekcija budućnosti, a ne prošlosti*. Sukladno interdisciplinarnom pristupu, urednici zbornika, Mario Bara i Aleksandar Vukić iz Instituta za migracije i narodnosti, podijelili su ga u šest cjelina: *Politički odnosi i manjinska situacija, Identitet(i) na etničkoj periferiji, Povijesne teme, Jezik i etnološke teme, Kultura sjećanja i Prilog*.

Prvi dio kroz tri priloga (Jasminka Dulić, Zlatko Šram, *Političko-ideološke orijentacije kao komponente političke kulture bačkih Hrvata – komparacija nacionalnih skupina u Subotici*, str. 15-35; Slaven Bačić: *Desetljeće manjinske samouprave Hrvata u Republici Srbiji – pravni*

⁴ Mario Bara, Tomislav Žigmanov, *Hrvati u Vojvodini u povijesti i sadašnjosti – osnovne činjenice*, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2009.

okvir i postignuća, str. 37-50; Tomislav Žigmanov, *Hrvati u Vojvodini i strategija i zakon o Hrvatima izvan Hrvatske*, str. 51-68) tematizira aktualni položaj Hrvata u Srbiji kao nacionalne manjine nastale raspadom SFRJ, izgradnju nove identitetske predodžbe o samima sebi i prateće identitetske infrastrukture, manjinske politike domicilne i matične države i specifikume političke kulture vojvođanskih Hrvata.

Središnji znanstveni prilog *Konstruiranje identiteta na etničkoj periferiji – slučaj bačkih Bunjevaca* (str. 71-95), čiji su autori urednici zbornika Aleksandar Vukić i Mario Bara, smješta konkretan hrvatski subetnikum, bačke Bunjevce, u ideološke, znanstvene i službenopopisne klasifikacijske sheme, iz dijakronijske perspektive zaključujući da su znanstveno-ideološke klasifikacijske sheme poticale svijest o jedinstvenom identitetu etničkih grupa koje govore štokavskim narječjem, dok su službene klasifikacijske sheme išle u smjeru fragmentiranja etničkih grupa. Posljedice takvih percepcijskih shema državnog aparata i danas osjećaju vojvođanski Hrvati čiji znatan dio (oko jedne četvrtine) inzistira na subetničkom, ne-hrvatskom, identitetom samoodređenju.⁵

Odjeljak *Povijesne teme* donosi dva znanstvena i jedan stručni rad (Robert Skenderović, *O dačkome podrijetlu Bunjevaca: dva neuspjela pokušaja oživljavanja napuštene paradigme*, str. 99-111; Stevan Mačković, *Bunjevci u subotičkim tijelima vlasti (1918.-1929.)*, str. 113-135; te Dominik Deman, *Ban Jelačić i Srijem*, str. 137-160), koji će svakako

privući pozornost povjesničara i svih onih koje zanima hrvatska povijest. Taj odjeljak tematizira skoro tri stoljeća staru tezu o dačkom podrijetlu Bunjevaca, danas instrumentaliziranu u svrhu dokazivanja autohtonosti i etničke samobitnosti bačkih Bunjevaca i negiranja njihove etničke veze s Hrvatima; tu se također mogu naći zanimljivi podaci o djelovanju vodećih ljudi Subotice *pro&contra* hrvatstva Bunjevaca nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije, kao i lako čitljiv, mjesni prilog biografiji bana Jelačića s naglaskom na njegovo srijemsko podrijetlo i njegove pokušaje da riješi pitanje statusa i pripadnosti Srijema.

Podtemat *Jezik i etnološke teme* možda je najzanimljiviji jer iznosi rezultate dva recentna istraživanja tradicionalne kulture bačkih Bunjevaca (i Šokaca): Sanja Vulić, *O pučkim blagdanskim imenima bunjevačkih i šokačkih Hrvata u Bačkoj (u okviru hrvatskoga pučkog blagdanara)*, str. 163-193; i Biserka Jaramazović Čurković, *Materice i Oci kod Hrvata Bunjevaca. Etnološko istraživanje na području Subotice i Sombora s okolicom*, str. 195-230. Lingvistički prilog analizira pedesetak imena blagdana bunjevačkih i šokačkih Hrvata u Bačkoj i smješta ih unutar hrvatskoga pučkog blagdanara općenito. Drugi tekst, etnološka studija, napisan je na osnovi rezultata terenskog istraživanja provedenog 2011. i 2012. na području Subotice i Sombora, a tiče se dvaju godišnjih obiteljskih običaja, Materice i Oci, promatranih na sinkronijskoj i dijakronijskoj razini. Autoričin je zaključak da istraživani običaji imaju veliku kohezijsku snagu unutar (sub) etničke skupine Hrvata Bunjevaca i da pozitivno utječu na afirmaciju njihovog identiteta spram okruženja.

⁵ Prema posljednjem popisu stanovništva (2011.), u Srbiji živi 57.900 Hrvata i 16.706 deklariranih Bunjevaca.

Kultura sjećanja, peti odjeljak zbornika, ima posebnu težinu jer zahvaća u potpuno suvremenu istraživačku oblast, nastalu tek krajem XX. stoljeća, što na simboličkom i konkretno znanstvenom planu znači da Hrvati u Vojvodini prepoznaju važnost uključivanja u suvremene znanstvene tokove. Rad u ovom odjeljku (Ivana Andrić Penava, *Kultura sjećanja: projekt Biografski leksikon Hrvata istočnog Srijema*, str. 233-244) prikazuje najmlađi leksikografski projekt vojvođanskih Hrvata, naime *Biografski leksikon Hrvata istočnog Srijema*, čiji je prvi svezak izašao 2011., sedam godina nakon izlaska iz tiska prvog sveska *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*, pionirskog pothvata Hrvatskog akademskog društva (HAD) iz Subotice na planu kulture sjećanja.

Na samom kraju zbornika objavljen je više nego poticajan pogled na identitetska pitanja u suvremenosti – *Identitet je predodžba i projekcija budućnosti, a ne prošlosti: Razgovor s Jasnom Čapo* (str. 247-261), u kojem etnologinja Jasna Čapo, znanstvenica iznimne domaće i svjetske reputacije, podcrtava promjenjivost nacionalnog identiteta kao njegovu temeljnu odliku. Suvremena znanost ne promatra identitet kao stvar zbilje, kao stvar po sebi, već kao eminentno političko pitanje, kao odnos subjekta prema zbilji. U tom smislu, identitetu se može pristupati s različitih aspekata: situacijskog, relacijskog, interaktivnog i refleksivnog. Navedimo samo jedan od primjera situacijskog pristupa identitetu tj. razumijevanju povijesnog trenutka u kojem ga stvaramo: hrvatsko priklanjanje slavenskim idejama uslijed procesa germanizacije i mađarizacije u XIX. stoljeću. Hvale je vrijedno to što su ured-

nici zbornika uključili taj prilog koji zagovara iskorak iz parohijalnog, historicističkog poimanja nacionalnog identiteta kao izraza fiksiranosti identiteta isključivo na sadržaje iz slavne prošlosti.

I da zaključimo: interdisciplinarni zbornik *Hrvati u Vojvodini: Identitet(i), procesi i društvene aktivnosti* ukazao je na najmanje tri iznimno važne stvari. Prvo, znanstveno tematiziranje procesa i trendova u ovdašnjoj hrvatskoj zajednici prijeko je potrebno kako bi svjedočilo o zrelosti te političke zajednice i spremnosti njezinih elita da posvećeno rade na modernizaciji tih procesa i trendova. Drugo, zbornik je pokazao kako se u Subotici i Vojvodini stvara znanstvena infrastruktura koja će moći nastaviti slična istraživanja i osvijetliti različite aspekte života Hrvata u Vojvodini.⁶ I treće, ne najmanje važno: s obzirom na ne uvijek koherentne i dosljedne manjinske politike u domicilnoj državi, nepovoljne demografske trendove u hrvatskoj zajednici u Vojvodini i deficitarnost gotovo svih resursa ovdašnjih Hrvata, ponekad je presudno važna potpora matice i uključivanje hrvatskih institucija i znanstvenika u političke, kulturne i znanstvene projekte vojvođanskih Hrvata.⁷

Snežana Ilić

⁶ Riječi prof. dr. sc. Siniše Tatalovića na subotičkoj promociji zbornika.

⁷ Zbornik je nastao uz potporu Državnog ureda za Hrvate izvan Hrvatske.